

УДК: 811.111'25.004

**ПЕРЕКЛАД НЕОЛОГІЗМІВ В МЕЖАХ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ СФЕР
«МАСОВА КУЛЬТУРА», «ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО ТА СПОРТ» ТА
ЇХ ПЕРЕКЛАД**

Ірина ПРИСЯЖНЮК, Аліна КОТКОВЕЦЬ (Київ, Україна)

У статті розглянуто переклад неологізмів в межах обраних концептуальних систем описовим шляхом, визначено поняття неологізму, їх класифікацію, способи творення і залежність перекладу від правильного аналізу структури слова. Також проаналізована доцільність використання описового перекладу і його ефективність при передачі семантики.

***Ключові слова:** неологізм, неологія, описовий переклад, способи творення, концептуальна система, концептуальна модель світу, класифікація неологізмів.*

The article deals with the descriptive translation of neologisms within conceptual groups, the notion of neologism, their classification, ways of word formation and the dependence of accurate translation on correct analysis of the word structure. The suitability and effectiveness of descriptive translation was also analyzed in terms of conveying the meaning of neologism.

Key words: neologism, neology, descriptive translation, ways of word formation, conceptual group, conceptual model of the world, classification of neologisms.

Сучасне суспільство не стоїть на місці, постійно адаптує до швидких змін у соціальній, культурній, політичній і науковій сферах, інноваційних технологій і новітніх тенденцій у розвитку людства. Мова, яка є складним суспільним феноменом, однією з перших відображає якісні зміни у житті і діяльності людини шляхом удосконалення своїх ресурсів, створення нових лексичних одиниць, модифікації або зміни значення існуючих, а також витіснення застарілих і невживаних форм. Розвиток людства відображається в лексичних одиницях, що визначають суспільні відносини і зміни, що викликають появу лексичних новоутворень і перетворень у мові.

Проблемою виникнення і функціонування неологізмів займалась ціла плеяда вчених, серед яких Є.М. Верещагін, Ю.А. Зацний, В.Г. Костомаров,

Ю.О.Жлуктенко, А.В. Янков, Р.П. Зорівчак та інші. Однак, незважаючи на вагомий внесок вчених і ґрунтовні дослідження у цій області, все ж існують протиріччя стосовно перекладу нової лексики. Основні труднощі пов'язані з тим, що нові слова найчастіше ще не зареєстровані в словниках і перекладачеві необхідно самому встановити значення нової одиниці за структурою, за наявністю синонімічних і варіантних форм. Для правильної й точної передачі думки оригіналу потрібно не тільки знайти в мові перекладу близькі за формою або за змістом слова, наділити їх відповідною граматичною формою та стилістичним забарвленням. Також, коректний переклад неологізму залежить від його структури і неможливий без ретельного аналізу способів творення кожної лексичної одиниці. Всі ці фактори і визначають **актуальність дослідження.**

Метою дослідження є аналіз способів творення неологізмів, переклад новоутворень описовим шляхом і ефективність такого виду перекладу. Мета обумовила постановку наступних **завдань**:

- охарактеризувати основні поняття неології;
- визначити основні способи творення нових слів;
- класифікувати досліджувані неологізми, перекладені описовим шляхом, відповідно до сфери вживання та способів творення;
- проаналізувати доцільність та ефективність описового перекладу як одного з видів перекладу неологізмів в межах виділеної концептуальної сфери;
- визначити переваги та недоліки описового методу перекладу неологізмів.

Матеріалом дослідження слугували неологізми, отримані шляхом суцільного добору з англо-українського словника неологізмів “Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття” Ю.А. Зацного та А.В. Янкова [1].

Неологія як термін розглядається науковцями в двох значеннях. З одного боку, це наука про новітні явища і новітні мовні одиниці у системі мови, яка

має інтернаціональний характер, оскільки поява нових лексичних одиниць характерна для будь-якої мови. З іншого боку, неологія набуває національної специфіки, коли розглядається як сукупність новоутворень у конкретній мові, їх особливості і чинники, що впливають на розвиток системи мови [2, с. 60].

Центральним поняттям у неології є неологізм, основною ознакою якого вважається новизна лексичної одиниці в суспільній свідомості в межах певного часового проміжку. Існує чимало різних визначень терміну «неологізм», однак усі вчені відносять до неологізму як нові слова, що з'являються в мові в результаті різних змін у житті суспільства, так і нові значення уже існуючих слів [4, с. 14; 5, с. 136]. У лінгвістичній науці існують також параметри, що конкретизують новизну слова, а саме локація у просторі, локація у часі, комунікативне обмеження, стилістична конотація, зміна номінації та фіксація у лексикографічних джерелах [3; 6]. Однак, визначення неологізмів і їх параметрів не є вичерпними, на думку Ю.А. Зацного та А.В. Янкова [1, с. 5-6], оскільки неологізм набуває ширшого значення, якщо взяти до уваги одиниці, що знаходяться на периферії мовної системи і не входять до літературної мови, до яких належать спеціальні фахові слова, сленгізми та жаргонізми.

Іншою проблемою неології є те, що досі не існує загальноприйнятої класифікації неологізмів через різноманіття підходів і критеріїв. Так, неологізми розрізняють:

- за способом творення - лексичні, семантичні та фразеологічні;
- за умовами творення - загальномовні та індивідуально-авторські;
- за цілями утворення - номінативні та стилістичні.

У своїй роботі ми спробували класифікувати неологізми відповідно до концептуальних полів, зміст яких охоплює людину, її повсякденну діяльність, стосунки з іншими членами суспільства та культуру, що дає змогу зрозуміти, які позамовні чинники найбільше впливають на процес утворення нових слів. В межах обраних концептуальних полів також розглядаються варіанти перекладу англійських неологізмів українською мовою, оскільки одні і ті ж поняття існують у різних мовах одночасно. Для того, щоб проаналізувати доцільність

того чи іншого варіанту перекладу, ми розглядаємо способи творення новоутворень, оскільки завдяки цьому можна отримати змогу правильно зрозуміти семантику слова.

Ідея описати неологізми і їх переклад у концептуальних сферах не нова, проте і тут існує чимало поглядів і критеріїв до класифікації. У статті ми розглядаємо концептуальні сфери “масова культура” і “література, мистецтво та спорт”, які відтворюють культурне та духовне життя людини.

Концепт “масова культура” охоплює кілька сфер життя . До цього концепту ми віднесли неологізми, які зустрічаються у таких сферах:

- засоби масової інформації (радіо, телебачення, газети);
- реклама споживчих товарів і послуг;
- індустрія моди та харчування;
- міжнародна комп’ютерна мережа Інтернет.

Всі неологізми, що називають реалії та поняття в сфері мистецтва, літератури, музики та спорту, а також різні професії та захоплення, пов’язані з концептом “література, мистецтво та спорт”. Дослідження показало, що цей концепт налічує найменшу кількість неологізмів.

Розглянемо спочатку неологізми, утворені шляхом словоскладання, що є одним з найпродуктивніших. Неологізм *diet blog* складається з двох слів, поєднання значень яких утворює нове поняття, про значення якого не важко здогадатися. Цей неологізм перекладається як *веб-сайт, присвячений раціональному харчуванню*. Такий переклад повністю передає зміст поняття, є адекватним зі стилістичної точки зору. Можна було б перекласти даний неологізм і методом калькування, що дало б нам у перекладі *дієтичний блог*, але ті носії української мови, які не дуже знайомі з комп’ютерною термінологією, можуть не зрозуміти значення слова *блог*, та й стилістично такий переклад не є ідеальним, хоча в розмовній мові такий варіант може існувати.

За таким самим принципом перекладено словосполучення *digital piracy* – *копіювання кінофільмів, телешоу, музичних творів*. Оскільки дане

словосполучення є новим і його значення не широко відоме англійському та українському користувачеві, воно перекладено саме описовим перекладом, хоча вже зараз існує більш лаконічний варіант, перекладений шляхом калькування – *цифрове піратство*.

У даній концептуальній сфері зібрано чимало неологізмів, які відносяться до сфери харчування. Деякі з них позначають тенденції в харчуванні, деякі – створення нових продуктів, корисних для здоров'я людини, що є актуальною проблемою сьогодення, а деякі, навпаки, утворюються на позначення модифікованих продуктів харчування та шкідливої їжі. Наприклад, *food poverty* – *нераціональне харчування, особливо надмірне вживання "фаст фуд"*, *fusion cookery* – *кулінарія, яка базується на принципі змішування продуктів харчування, компонентів, приправ різних народів світу*, *functional drink* – *корисний для здоров'я напій*. Неологізм *food poverty* має цікаву семантику, яка відображає ставлення народу до швидкої їжі.

З поширенням світової мережі Інтернету з'являються нові слова, що називають різні реалії, предмети та поняття, пов'язані з цією сферою. Інтернет використовується майже в усіх галузях виробництва, науки й техніки, особливо популярною ця мережа є серед молоді. Саме користувачі є провідним джерелом поповнення лексики у цій сфері. Багато неологізмів у цій сфері утворюються за допомогою телескопії, тобто основоскладання, оскільки при спілкуванні через комп'ютер важливо швидко виражати думки, тому більшість слів скорочується, утворюючи при цьому нові слова, які закріплюються у мові. В основному такі слова відносяться до жаргону та сленгу і не вживаються в літературній мові. Наприклад, слово *interamous* складається з двох слів – *internet* та *famous*, звідси й переклад *відомий завдяки Інтернету*. Ще одним прикладом є слово *netvailable* (*internet* + *available*), що перекладається як *доступний через Інтернет*.

Шляхом телескопії утворюються також неологізми, що позначають нові види розваг, наприклад, *irritainment* (*irritation* + *entertainment*) – *нецікава, надокучлива розважальна програма*, *militainment* (*military* + *entertainment*) –

висвітлення воєнних дій або життя військових на телебаченні, а також кіножанрів, таких як *romcom* (*romantic + comedy*) – романтична комедія, *gorno* (*gore + porno*) – кінофільми з епізодами жахів та насилля.

Цікавим прикладом є слово *webucation*, утворене зі слів *web* та *education*, що у словнику неологізмів перекладається як *віртуальна освіта, або освіта через Інтернет*. Фактично цей неологізм називає вже існуюче поняття “*дистанційна освіта*”, тому, можливо, краще було б надати саме цей варіант перекладу.

В концептуальну систему “література, мистецтво та спорт” також входять нові слова, утворені за допомогою телескопії. Вони позначають як нові поняття (*xeroxlore* (*xerox + folklore*) - *форма передачі та збереження фольклору, aquascape* – *відображення морського життя художником, який знаходиться під водою*), так і вже існуючі, наприклад, *amerasportsian* - *американець, який захоплюється спортом, fanfic* (*fantastic + fiction*) – *фантастична література*.

З’являється новий вид мистецтва, назва якого походить від колись нового слова *графіті* – *scratchiti* (*scratch + graffiti*), що перекладається як *графіті, які нашкрябують на вікнах та на інших скляних поверхнях*. Як і його попередник, це слово згодом може мати назву *скратчіті*, утворену шляхом транскрибування.

До названих у даному підрозділі концептуальних сфер входять також неологізми, утворені за аналогією. Таких слів мало, але їх значення зазвичай зрозуміле перекладачеві, оскільки такі слова є антонімічними до вихідного слова або словосполучення, наприклад, *take-under* – *відсутність макіяжу* (за аналогією до *take-up*), або синонімічними, наприклад, *riprru leave* – *неробочий час, відведений для догляду та навчання нового цуценяти*. У світі спорту також з’явився вид відпустки, назва якої утворена за аналогією, а саме *soccer leave* – *відпустка спеціально для відвідування футбольного матчу*.

Також за аналогією до назв програмного забезпечення (*software*) та деталей комп’ютера (*hardware*) утворилася назва для друкованих матеріалів – *treeware* – *газети, журнали, книги тощо*. Основою є слово *tree* – *дерево*, що

свідчить про матеріал, з якого вироблено предмет. Такий неологізм, як і його попередники, перекладається описово, оскільки немає відповідника, який передавав би зміст поняття.

Ще одним шляхом збагачення мови є запозичення з інших мов. Часто запозичуються слова з французької, іспанської, німецької та італійської мови. Такі слова також представлені у даній категорії. Наприклад, з французької мови запозичений синонім до слова “ненажера” – *opportunist* - людина, яка поїдає все їстівне, що може знайти, з грецької запозичене слово, що вказує на процес споживання їжі тваринного походження живцем – *viviphage* - їсти щось живцем, з італійської в англійську мову прийшло таке слово як *smackerati* - відомі люди, що вживають героїн. Закріпились в англійській мові також такі слова іспанського походження як *fashionista* - шанувальник останніх мод та *barista* - особа, яка готує різні види кави. В англійській мові з'явилося також слово індійського походження – *punditeer* - молодий, ще недосвідчений критик, коментатор, що походить від слова *pundit* – мудрець, значення якого трохи змінилося при асиміляції.

Щодо ідіоматичних новоутворень, на жаль, в даній категорії не зустрічається жодного ідіоматичного неологізму.

Отже, неологізми в цих концептуальних сферах дають уявлення про діяльність і спосіб життя сучасного суспільства. Щодо перекладу неологізмів, то описовий переклад є одним з найкращих способів перекладу нових слів, завдяки якому можна перекласти будь-яке слово, хоча еквівалентний переклад може мати місце у тих випадках, коли неологізми позначають уже існуючі поняття і є синонімами до них. Але все ж відкритим залишається питання лаконічності і милозвучності перекладу, на що можуть бути орієнтовані подальші дослідження.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зацний Ю.А., Янков А.В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Словник. Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.

2. Гацалова Л. Б. Неология как наука в общей парадигме современного языкознания: На материале русского и осетинского языков: дис. доктора филол. наук: 10.02.19 / Гацалова Л. Б. – Нальчик, 2005. – 521 с.
3. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. – М.: ВШ, 1989. – 126 с.
4. Козьмик Г.О. Світ сучасної людини в контексті мовних змін. Інноваційні процеси у лексичній системі англійської мови на межі ХХ і ХХІ століть. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2007. – 111 с.
5. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика. Очерки по профессиональному переводу. М.: Высшая школа, 1986. – 180с.
6. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности. М.: Либроком, 1986. – 160с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ірина Присяжнюк – викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 факультету лінгвістики у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут».

Наукові інтереси: функціональна та жанрова стилістика, соціальна та функціональна диференціація лексики, соціолінгвістична зумовленість функціонування різних типів лексики у різних жанрах.

Аліна Котковець - викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2 факультету лінгвістики у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут».

Наукові інтереси: стилістика ділового мовлення, прагматичні особливості англомовної кореспонденції, композиційна структура текстів ділових листів.